

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ, ТРИВОЖНОСТІ, САМООЦІНКИ ТА ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Підпалюк Діана

В межах емпіричного дослідження було здійснено комплексне вивчення особливостей функціонування механізмів психологічного захисту у юнацькому віці в контексті їх взаємозв'язку з рівнем тривожності, самооцінкою та базовими особистісними характеристиками. Дослідження проводилося на вибірці з 60 осіб віком від 15 до 19 років, що забезпечує репрезентативність для аналізу вікових закономірностей. Для досягнення поставленої мети було використано чотири валідні психодіагностичні методики, а саме методику «Індекс життєвого стилю» для визначення напруженості механізмів психологічного захисту, шкалу особистісної та ситуативної тривожності Спілбергера у адаптації Ханіна, методику дослідження самооцінки Дембо Рубінштейн у модифікації Прихожан, а також особистісний опитувальник Айзенка для визначення рівня нейротизму як ключового емоційно стабілізаційного показника [1–4].

Метою тези є обґрунтування психологічних особливостей взаємозв'язку механізмів психологічного захисту, тривожності, самооцінки та особистісних характеристик у юнацькому віці.

Аналіз описових статистик дозволив встановити, що середнє значення загального показника механізмів психологічного захисту становить 47,32 при стандартному відхиленні 12,48, що свідчить про помірний рівень вираженості захисних стратегій із достатньою індивідуальною варіативністю. Показники тривожності характеризуються середнім значенням 41,85 та стандартним відхиленням 8,67, що вказує на переважання середнього рівня тривожності у вибірці, притаманного юнацькому віку як періоду інтенсивних внутрішніх змін.

Самооцінка респондентів має середнє значення 64,21 при стандартному

відхиленні 14,35, що відображає відносно сформований, але ще нестабільний характер Я-концепції. Рівень нейротизму за даними опитувальника Айзенка становить у середньому 13,74 із стандартним відхиленням 5,12, що свідчить про помірну емоційну лабільність досліджуваних. Інтегральний показник профілю психологічного захисту має середнє значення 2,18, що відображає переважання змішаних типів захисного реагування.

Особливу наукову цінність становить кореляційний аналіз, проведений із використанням коефіцієнта Спірмена, який дозволив виявити статистично значущі взаємозв'язки між досліджуваними показниками. Встановлено наявність прямого зв'язку між інтенсивністю використання механізмів психологічного захисту та рівнем тривожності на рівні $r_s = 0,645$, що свідчить про те, що зі зростанням внутрішньої напруженості активізуються захисні процеси психіки.

Водночас виявлено виражений обернений зв'язок між самооцінкою та тривожністю $r_s = -0,693$, що підтверджує роль адекватної самооцінки як фактору психологічної стійкості. Аналогічно спостерігається негативна кореляція між самооцінкою та механізмами психологічного захисту $r_s = -0,581$, що вказує на зниження потреби у захисному реагуванні за умов сформованого позитивного самосприйняття.

Показник нейротизму демонструє помірний прямий зв'язок із тривожністю $r_s = 0,517$ та механізмами психологічного захисту $r_s = 0,412$, що свідчить про включеність емоційної нестабільності у систему захисного функціонування. Найбільш тісний зв'язок зафіксовано між загальним рівнем механізмів психологічного захисту та інтегральним профілем захисту $r_s = 0,724$, що підтверджує його узагальнюючий характер.

Отримані результати мають внутрішню узгодженість і відображають закономірну структуру взаємодії психологічних показників у юнацькому віці. Вони свідчать про те, що механізми психологічного захисту не функціонують ізольовано,

а інтегровані у ширшу систему особистісної регуляції, взаємодіючи з емоційною сферою, самооцінкою та темпераментними особливостями. Зокрема встановлено, що підвищена тривожність та емоційна нестабільність виступають детермінантами активізації захисних стратегій, тоді як сформована самооцінка виконує стабілізаційну функцію і зменшує потребу у їх надмірному використанні.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок про те, що у юнацькому віці механізми психологічного захисту виконують адаптаційну функцію, однак їх інтенсивність та характер безпосередньо залежать від рівня тривожності, самооцінки та емоційної стабільності особистості. Виявлені кореляційні зв'язки є статистично значущими та підтверджують гіпотезу про системний характер взаємозв'язку досліджуваних психологічних явищ. Це дозволяє розглядати психологічний захист як важливий компонент цілісної регуляторної системи особистості, оптимізація якої має здійснюватися через розвиток рефлексії, емоційної регуляції та адекватної самооцінки.

Список використаних джерел

1. Айзенк Ганс Особистісний опитувальник ЕРІ (варіант А). Режим доступу: https://www.eztests.xyz/tests/personality_eysenck/ (дата звернення: 22.02.2026).
2. Корольчук Микола Опитувальник Спілбергера–Ханіна (СХ). Психофізіологія діяльності: підручник. Режим доступу: <https://studentam.net.ua/content/view/10952/86/> (дата звернення: 22.02.2026).
3. Методика дослідження самооцінки за Дембо–Рубінштейн (модифікація Алла Прихожан) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://estet-centr.com/wp-content/uploads/2021/12/EU-RIVEN-SAMOOCINKI.pdf> (дата звернення: 22.02.2026).
4. Плутчик Роберт, Келлерман Хенрі Методика «Індекс життєвого стилю» (Life Style Index, LSI). Режим доступу: https://www.eztests.xyz/tests/personality_lsi/ (дата звернення: 22.02.2026).